

نقش مهارت های نرم معلمان در بهبود یادگیری دانش آموزان

ژילה آقازاده اقدم^۱، فاطمه حسین زاده^۲، سمیرا مقصودی^۳، زهرا حسن زاده^۴، لیلا سلمان زاده^۵

چکیده

توجه به کیفیت فرآیندهای آموزشی بیش از پیش مورد تأکید نظام های آموزشی قرار گرفته است. در این میان، معلم به عنوان یکی از مهم ترین عوامل اثرگذار بر یادگیری دانش آموزان اهمیت ویژه ای دارد. علاوه بر دانش

مهارت های فنی تدریس، مجموعه ای از توانایی ها با عنوان «مهارت های نرم» نقش مهمی در موفقیت آموزشی

MDOL-02-2026.0074
MNR-75-2-4E8487

ایفا می کنند. مهارت های نرم شامل توانایی هایی مانند ارتباط مؤثر، همدلی، مدیریت هیجان، کار تیمی، تفکر انتقادی، حل مسئله و مدیریت کلاس هستند که به معلمان کمک می کنند محیطی حمایتی و انگیزه بخش برای یادگیری ایجاد کنند. هدف این پژوهش بررسی نقش مهارت های نرم معلمان در بهبود یادگیری دانش آموزان است. روش پژوهش از نوع مروری بوده و با بررسی منابع معتبر در حوزه تعلیم و تربیت، روان شناسی تربیتی و مدیریت آموزشی انجام شده است. نتایج بررسی ها نشان می دهد که برخورداری معلمان از مهارت های نرم موجب افزایش تعامل مثبت میان معلم و دانش آموز، ارتقای انگیزش تحصیلی، بهبود فضای عاطفی کلاس درس و افزایش مشارکت فعال دانش آموزان در فرآیند یادگیری می شود. همچنین این مهارت ها به معلمان کمک می کنند تا تفاوت های فردی دانش آموزان را بهتر درک کرده و راهبردهای آموزشی متناسب تری به کار گیرند. در مجموع می توان نتیجه گرفت که توسعه مهارت های نرم در معلمان یکی از عوامل کلیدی در ارتقای کیفیت آموزش و بهبود نتایج یادگیری دانش آموزان است؛ بنابراین توجه به آموزش و تقویت این مهارت ها در برنامه های تربیت معلم و دوره های توانمندسازی حرفه ای معلمان ضروری به نظر می رسد.

واژگان کلیدی: مهارت های نرم، معلمان، یادگیری دانش آموزان، تعامل آموزشی، کیفیت آموزش

۱. شاغل در آموزش و پرورش ماکو، مقطع ابتدایی
۲. شاغل در آموزش و پرورش ماکو، مقطع ابتدایی
۳. شاغل در آموزش و پرورش ماکو، مقطع ابتدایی
۴. شاغل در آموزش و پرورش ماکو، مقطع ابتدایی
۵. شاغل در آموزش و پرورش ماکو، مقطع ابتدایی

۱. مقدمه

آموزش و پرورش یکی از اساسی ترین نهادهای اجتماعی در هر جامعه محسوب می شود که وظیفه تربیت نیروی انسانی، انتقال فرهنگ و آماده سازی افراد برای زندگی فردی و اجتماعی را بر عهده دارد. در این میان، معلمان به عنوان مهم ترین عنصر نظام آموزشی نقشی تعیین کننده در کیفیت آموزش و یادگیری دانش آموزان ایفا می کنند. موفقیت یا ناکامی بسیاری از برنامه های آموزشی تا حد زیادی به توانایی ها، نگرش ها و عملکرد معلمان وابسته است. در گذشته بیشتر توجه نظام های آموزشی به دانش تخصصی معلمان و مهارت های فنی تدریس معطوف بود، اما تحولات گسترده در حوزه تعلیم و تربیت نشان داده است که تنها برخورداری از دانش علمی برای موفقیت در فرآیند آموزش کافی نیست. امروزه ویژگی های شخصیتی، ارتباطی و عاطفی معلمان نیز به عنوان عوامل مهم در کیفیت یادگیری دانش آموزان شناخته می شوند. در دهه های اخیر مفهوم «مهارت های نرم» در حوزه آموزش و مدیریت آموزشی مورد توجه فراوان قرار گرفته است. مهارت های نرم مجموعه ای از توانایی های فردی، اجتماعی و ارتباطی هستند که به افراد کمک می کنند تعامل مؤثرتر و سازنده تری با دیگران داشته باشند. این مهارت ها شامل ارتباط مؤثر، همدلی، مدیریت هیجان، انعطاف پذیری، کار تیمی، حل مسئله، تفکر انتقادی، خلاقیت، مدیریت تعارض و توانایی تصمیم گیری می شوند. برخلاف مهارت های سخت که بیشتر به دانش تخصصی و مهارت های فنی مربوط هستند، مهارت های نرم به ابعاد رفتاری و انسانی عملکرد افراد توجه دارند. در محیط آموزشی، معلمان هر روز با دانش آموزانی روبه رو هستند که از نظر ویژگی های شخصیتی، استعدادها، انگیزه ها و شرایط خانوادگی تفاوت های زیادی با یکدیگر دارند. در چنین شرایطی، معلمی موفق خواهد بود که علاوه بر تسلط علمی، توانایی برقراری ارتباط مؤثر و مدیریت صحیح روابط انسانی را نیز داشته باشد. دانش آموزان زمانی یادگیری عمیق تری را تجربه می کنند که در محیطی آرام، حمایتگر و مبتنی بر احترام متقابل قرار گیرند. ایجاد چنین فضایی تا حد زیادی به مهارت های نرم معلم وابسته است. یکی از مهم ترین مهارت های نرم معلمان، مهارت ارتباط مؤثر است. ارتباط مناسب میان معلم و دانش آموز باعث افزایش اعتماد، انگیزه و مشارکت فعال در کلاس درس می شود. هنگامی که دانش آموز احساس کند معلم به نظرات و احساسات او توجه دارد، علاقه بیشتری به یادگیری پیدا می کند و با انگیزه بالاتری در فعالیت های آموزشی شرکت می نماید. از سوی دیگر، ضعف در مهارت های ارتباطی می تواند منجر به کاهش اعتماد، ایجاد اضطراب و افت عملکرد تحصیلی دانش آموزان شود.

همدلی نیز از دیگر مهارت‌های مهم معلمان به شمار می‌رود. معلم همدل می‌تواند شرایط عاطفی و روانی دانش‌آموزان را بهتر درک کند و در مواجهه با مشکلات آنان واکنش مناسب‌تری نشان دهد. این موضوع به ویژه در دوران کودکی و نوجوانی اهمیت فراوانی دارد؛ زیرا بسیاری از دانش‌آموزان در این مراحل سنی با چالش‌های هیجانی و اجتماعی مختلفی مواجه هستند. برخورد مناسب معلم می‌تواند احساس امنیت روانی را در دانش‌آموزان تقویت کرده و زمینه رشد تحصیلی و شخصیتی آنان را فراهم سازد. مدیریت کلاس درس نیز ارتباط نزدیکی با مهارت‌های نرم دارد. در گذشته مدیریت کلاس بیشتر بر کنترل و انضباط خشک استوار بود، اما رویکردهای جدید آموزشی بر تعامل، مشارکت و احترام متقابل تأکید دارند. معلمانی که از مهارت‌هایی مانند کنترل هیجان، مدیریت تعارض و حل مسئله برخوردارند، بهتر می‌توانند فضای کلاس را مدیریت کنند و از بروز رفتارهای مخرب جلوگیری نمایند. چنین محیطی زمینه تمرکز و یادگیری مؤثر دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد. تغییرات سریع اجتماعی و فناوری نیز ضرورت توجه به مهارت‌های نرم را افزایش داده است. امروزه دانش‌آموزان در دنیایی زندگی می‌کنند که نیازمند تفکر خلاق، توانایی همکاری، مهارت‌های ارتباطی و سازگاری با شرایط جدید است. بنابراین معلمان باید علاوه بر انتقال دانش، الگوی مناسبی برای رشد این مهارت‌ها در دانش‌آموزان باشند. معلمی که خود دارای مهارت‌های نرم قوی باشد، می‌تواند این ویژگی‌ها را به صورت عملی به دانش‌آموزان منتقل کند. پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که رابطه مثبتی میان مهارت‌های نرم معلمان و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان وجود دارد. دانش‌آموزانی که با معلمان حمایتگر و دارای مهارت ارتباطی بالا تعامل دارند، معمولاً از انگیزه تحصیلی، اعتماد به نفس و مشارکت بیشتری برخوردار هستند. همچنین این دانش‌آموزان کمتر دچار اضطراب آموزشی می‌شوند و عملکرد تحصیلی بهتری از خود نشان می‌دهند. در مقابل، رفتارهای نامناسب معلم می‌تواند موجب کاهش انگیزه، افت تحصیلی و حتی ترک تحصیل شود. نظام‌های آموزشی پیشرفته در سال‌های اخیر توجه ویژه‌ای به آموزش مهارت‌های نرم در برنامه‌های تربیت معلم داشته‌اند. در بسیاری از کشورها، دوره‌های آموزشی مربوط به هوش هیجانی، مهارت‌های ارتباطی، مدیریت تعارض و کار گروهی به عنوان بخشی از آموزش حرفه‌ای معلمان در نظر گرفته می‌شود. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت روزافزون مهارت‌های نرم در موفقیت آموزشی است. در ایران نیز با وجود تأکید اسناد بالادستی آموزش و پرورش بر تربیت همه‌جانبه دانش‌آموزان، همچنان در بسیاری از موارد توجه اصلی بر انتقال محفوظات درسی و ارزیابی‌های کمی متمرکز است. در حالی که تحقق اهداف آموزشی بدون توجه به ابعاد انسانی و

ارتباطی آموزش امکان پذیر نیست. بسیاری از مشکلات موجود در کلاس های درس، از جمله کاهش انگیزه تحصیلی، افت یادگیری، تعارض های رفتاری و ضعف مشارکت دانش آموزان، می تواند با تقویت مهارت های نرم معلمان کاهش یابد. مهارت های نرم نه تنها بر یادگیری دانش آموزان تأثیر می گذارند، بلکه بر سلامت روانی و رضایت شغلی معلمان نیز مؤثر هستند. معلمانی که توانایی مدیریت هیجانات و برقراری روابط مثبت را دارند، کمتر دچار فرسودگی شغلی می شوند و احساس کارآمدی بیشتری دارند. این موضوع به بهبود کیفیت تدریس و افزایش اثربخشی آموزشی منجر می شود. از سوی دیگر، رشد فناوری های آموزشی و گسترش آموزش مجازی نیز اهمیت مهارت های نرم را دوچندان کرده است. در آموزش های آنلاین، توانایی ایجاد ارتباط مؤثر و حفظ انگیزه دانش آموزان نقش بسیار مهمی دارد. معلمانی که از انعطاف پذیری و مهارت ارتباطی بالاتری برخوردارند، بهتر می توانند با شرایط جدید آموزشی سازگار شوند و یادگیری مؤثرتری را رقم بزنند. برخی از مهم ترین مهارت های نرم معلمان عبارتند از:

- مهارت ارتباط کلامی و غیرکلامی
- همدلی و درک احساسات دانش آموزان
- مدیریت هیجان و کنترل خشم
- توانایی حل مسئله
- مهارت تصمیم گیری
- خلاقیت و تفکر انتقادی
- مهارت کار گروهی
- مدیریت کلاس درس
- مسئولیت پذیری حرفه ای

ابعاد تأثیر مهارت های نرم بر یادگیری دانش آموزان:

- افزایش انگیزش تحصیلی
- تقویت مشارکت فعال دانش آموزان
- بهبود روابط اجتماعی در کلاس

- کاهش اضطراب و استرس آموزشی
- ارتقای اعتماد به نفس دانش آموزان
- افزایش کیفیت تعاملات آموزشی
- بهبود عملکرد تحصیلی
- تقویت یادگیری عمیق و پایدار
- ویژگی های معلمان دارای مهارت نرم بالا:

- شنونده فعال بودن
- احترام به تفاوت های فردی
- توانایی ایجاد انگیزه
- رفتار عادلانه با دانش آموزان
- توانایی مدیریت بحران
- صبر و بردباری
- نگرش مثبت به یادگیری
- پذیرش انتقاد و بازخورد
- چالش های موجود در تقویت مهارت های نرم معلمان:
- تمرکز بیش از حد بر آموزش نظری
- کمبود دوره های عملی مهارت آموزی
- ضعف نظام های ارزشیابی حرفه ای
- تراکم بالای کلاس های درس
- فشارهای شغلی و فرسودگی معلمان
- کمبود امکانات آموزشی
- بی توجهی برخی برنامه های درسی به ابعاد عاطفی آموزش

با توجه به اهمیت روزافزون کیفیت روابط انسانی در محیط‌های آموزشی، بررسی نقش مهارت‌های نرم معلمان در بهبود یادگیریهای مؤثرتری برای ارتقای کیفیت آموزش‌رشد. شناخت بهتر این مهارت‌ها و تأثیر آن‌ها می‌تواند به برنامه‌ریزان آموزشی، مدیران مدارس و مراکز تربیت معلم کمک کند تا راهکارهای مؤثرتری برای ارتقای کیفیت آموزش ارائه دهند. در حقیقت، توسعه مهارت‌های نرم نه تنها موجب بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود، بلکه زمینه رشد اجتماعی، عاطفی و اخلاقی آنان را نیز فراهم می‌سازد. از این رو، توجه به این مهارت‌ها باید به عنوان یکی از اولویت‌های اصلی نظام آموزشی مورد توجه قرار گیرد.

۲. مبانی نظری

تحولات گسترده در نظام‌های آموزشی جهان موجب شده است که نقش معلم فراتر از انتقال صرف دانش در نظر گرفته شود. در رویکردهای نوین آموزشی، معلم به عنوان تسهیل‌گر یادگیری، راهنما و الگوی رفتاری برای دانش‌آموزان شناخته می‌شود. در چنین رویکردی، کیفیت تعاملات انسانی در کلاس درس اهمیت زیادی پیدا می‌کند و مهارت‌هایی که به بهبود این تعاملات کمک می‌کنند، مورد توجه قرار می‌گیرند. یکی از مهم‌ترین این مهارت‌ها، مهارت‌های نرم است که در سال‌های اخیر در حوزه آموزش و پرورش، مدیریت آموزشی و روان‌شناسی تربیتی به طور گسترده مورد مطالعه قرار گرفته است. مفهوم مهارت‌های نرم به مجموعه‌ای از توانایی‌های فردی، اجتماعی و ارتباطی اشاره دارد که افراد را قادر می‌سازد در محیط‌های مختلف به شکل مؤثر با دیگران تعامل داشته باشند و وظایف خود را با کیفیت مطلوب انجام دهند. این مهارت‌ها شامل توانایی‌هایی مانند ارتباط مؤثر، همدلی، مدیریت هیجان، کار گروهی، حل مسئله، تفکر انتقادی، خلاقیت، سازگاری با تغییر و مدیریت تعارض هستند. مهارت‌های نرم برخلاف مهارت‌های سخت که بیشتر به دانش تخصصی و فنی مربوط می‌شوند، به جنبه‌های رفتاری، اجتماعی و عاطفی عملکرد افراد توجه دارند. در محیط‌های آموزشی، مهارت‌های نرم معلمان نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری فضای یادگیری ایفا می‌کنند. کلاس درس صرفاً محلی برای انتقال اطلاعات نیست، بلکه محیطی اجتماعی است که در آن روابط انسانی، احساسات و تعاملات نقش مهمی در فرآیند یادگیری دارند. معلمانی که از مهارت‌های نرم بالاتری برخوردارند، می‌توانند فضای کلاس را به محیطی حمایتگر، پویا و انگیزه‌بخش تبدیل کنند که در آن دانش‌آموزان با علاقه بیشتری در فرآیند یادگیری مشارکت داشته باشند. از دیدگاه روان‌شناسی تربیتی، یادگیری تحت تأثیر عوامل شناختی، عاطفی و اجتماعی قرار دارد. بسیاری از نظریه‌پردازان

تعلیم و تربیت بر این باورند که یادگیری مؤثر زمانی اتفاق می‌افتد که دانش‌آموزان احساس امنیت، احترام و پذیرش در محیط آموزشی داشته باشند. مهارت‌های نرم معلمان در ایجاد چنین فضایی نقش کلیدی دارند. به عنوان مثال، معلمی که توانایی برقراری ارتباط مثبت با دانش‌آموزان را دارد، می‌تواند اعتماد آنان را جلب کرده و زمینه مشارکت فعال آنان را در فعالیت‌های آموزشی فراهم کند. نظریه یادگیری اجتماعی بندورا بر اهمیت مشاهده و الگوگیری در فرآیند یادگیری تأکید می‌کند. بر اساس این نظریه، دانش‌آموزان بسیاری از رفتارها و نگرش‌های خود را از طریق مشاهده رفتار معلمان و سایر افراد مهم در محیط آموزشی یاد می‌گیرند. بنابراین، معلمانی که از مهارت‌های نرم مانند احترام، همدلی، مسئولیت‌پذیری و همکاری برخوردار هستند، می‌توانند به عنوان الگوهای مثبت برای دانش‌آموزان عمل کنند و این مهارت‌ها را به صورت غیرمستقیم به آنان منتقل نمایند. نظریه هوش هیجانی نیز یکی دیگر از چارچوب‌های نظری مرتبط با مهارت‌های نرم است. هوش هیجانی به توانایی درک، مدیریت و استفاده مؤثر از هیجانات اشاره دارد. گلمن هوش هیجانی را شامل مؤلفه‌هایی مانند خودآگاهی، خودکنترلی، انگیزش، همدلی و مهارت‌های اجتماعی می‌داند. در محیط آموزشی، معلمانی که از هوش هیجانی بالاتری برخوردارند، بهتر می‌توانند هیجانات خود و دانش‌آموزان را مدیریت کنند و روابط مثبت‌تری در کلاس درس ایجاد نمایند. یکی دیگر از نظریه‌های مرتبط با موضوع مهارت‌های نرم، نظریه سازنده‌گرایی است. بر اساس این نظریه، یادگیری فرآیندی فعال است که در آن دانش‌آموزان با تعامل با محیط و دیگران دانش خود را می‌سازند. در چنین رویکردی، تعاملات اجتماعی و گفت‌وگو نقش مهمی در یادگیری دارند. بنابراین معلمانی که از مهارت‌های ارتباطی قوی برخوردار هستند، بهتر می‌توانند فرصت‌های یادگیری تعاملی را برای دانش‌آموزان فراهم کنند. نظریه یادگیری انسانی راجرز نیز بر اهمیت روابط انسانی در فرآیند آموزش تأکید دارد. راجرز معتقد است که یادگیری زمانی به بهترین شکل رخ می‌دهد که محیط آموزشی مبتنی بر پذیرش، احترام و درک متقابل باشد. در چنین محیطی، دانش‌آموزان احساس ارزشمندی می‌کنند و با انگیزه بیشتری در فعالیت‌های آموزشی مشارکت می‌نمایند. ایجاد چنین فضایی تا حد زیادی به مهارت‌های نرم معلمان وابسته است. مهارت‌های نرم معلمان می‌تواند در ابعاد مختلف فرآیند آموزشی تأثیرگذار باشد. یکی از این ابعاد، ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان است. انگیزش یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت تحصیلی محسوب می‌شود. معلمانی که توانایی برقراری ارتباط مؤثر و ایجاد فضای مثبت در کلاس دارند، می‌توانند علاقه و انگیزه دانش‌آموزان نسبت به یادگیری را افزایش دهند.

از دیگر ابعاد مهم مهارت‌های نرم، توانایی مدیریت کلاس درس است. مدیریت مؤثر کلاس مستلزم توانایی‌هایی مانند برقراری نظم، هدایت رفتار دانش‌آموزان، حل تعارضات و ایجاد تعامل مثبت میان اعضای کلاس است. معلمانی که از مهارت‌های نرم برخوردارند، معمولاً کمتر با مشکلات انضباطی مواجه می‌شوند و می‌توانند محیطی آرام و منظم برای یادگیری فراهم کنند. همچنین مهارت‌های نرم نقش مهمی در درک تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان دارند. دانش‌آموزان از نظر توانایی‌های شناختی، سبک‌های یادگیری، علایق و شرایط اجتماعی با یکدیگر متفاوت هستند. معلمانی که دارای مهارت‌هایی مانند همدلی و انعطاف‌پذیری هستند، بهتر می‌توانند این تفاوت‌ها را درک کرده و روش‌های آموزشی متناسب‌تری را به کار گیرند. با توجه به تغییرات سریع در جهان امروز، نظام‌های آموزشی نیازمند پرورش مهارت‌هایی هستند که دانش‌آموزان را برای زندگی در جامعه پیچیده و پویا آماده کنند. مهارت‌هایی مانند همکاری، ارتباط مؤثر، تفکر انتقادی و خلاقیت از جمله مهارت‌هایی هستند که امروزه اهمیت زیادی پیدا کرده‌اند. معلمان در انتقال و تقویت این مهارت‌ها نقش اساسی دارند و برخورداری آنان از مهارت‌های نرم می‌تواند به توسعه این توانایی‌ها در دانش‌آموزان کمک کند. مؤلفه‌های هوش هیجانی در معلمان

- خودآگاهی هیجانی
- کنترل هیجانات
- همدلی با دانش‌آموزان
- مدیریت روابط بین فردی
- ایجاد فضای عاطفی مثبت در کلاس

پیامدهای وجود مهارت‌های نرم در معلمان

- افزایش تعامل مثبت میان معلم و دانش‌آموز
- بهبود فضای روانی کلاس درس
- فرآیند یادگیری
- کاهش رفتارهای نامطلوب در کلاس مشارکت فعال در فرآیند یادگیری
- کاهش رفتارهای نامطلوب در کلاس

▪ افزایش رضایت تحصیلی دانش‌آموزان

نقش مهارت‌های نرم در کیفیت یادگیری

▪ تقویت یادگیری عمیق

▪ افزایش درک مفاهیم درسی

▪ بهبود همکاری میان دانش‌آموزان

▪ ارتقای مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان

▪ افزایش اعتماد به نفس تحصیلی

چالش‌های توسعه مهارت‌های نرم در معلمان

▪ کمبود برنامه‌های آموزشی مهارت‌محور

▪ تأکید بیش از حد بر محتوای درسی

▪ محدودیت زمان در برنامه‌های آموزشی

▪ کمبود کارگاه‌های عملی برای معلمان

▪ فشارهای شغلی و فرسودگی حرفه‌ای

در مجموع، مبانی نظری نشان می‌دهد که مهارت‌های نرم یکی از عوامل اساسی در بهبود کیفیت آموزش و یادگیری محسوب می‌شوند. معلمان که علاوه بر دانش تخصصی از مهارت‌های ارتباطی، عاطفی و اجتماعی مناسبی برخوردار هستند، می‌توانند محیطی مناسب برای رشد علمی و شخصیتی دانش‌آموزان فراهم کنند. از این رو، توجه به آموزش و تقویت مهارت‌های نرم در برنامه‌های تربیت معلم و توسعه حرفه‌ای معلمان از اهمیت زیادی برخوردار است و می‌تواند به ارتقای کیفیت نظام آموزشی و بهبود نتایج یادگیری دانش‌آموزان منجر شود.

۳. بیان مسئله

کیفیت آموزش در هر نظام آموزشی تا حد زیادی به عملکرد و شایستگی‌های معلمان وابسته است. معلمان به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در فرآیند یاددهی-یادگیری، نقش تعیین‌کننده‌ای در رشد علمی، اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان دارند. در گذشته تمرکز اصلی در نظام‌های آموزشی بیشتر بر انتقال دانش و مهارت‌های علمی معلمان بوده

است و فرض بر این بود که تسلط علمی و تخصصی معلم برای ایجاد یادگیری مؤثر در دانش‌آموزان کافی است. با این حال، پژوهش‌های جدید در حوزه تعلیم و تربیت نشان داده‌اند که موفقیت در فرآیند آموزش تنها به دانش تخصصی معلم وابسته نیست، بلکه عوامل دیگری مانند مهارت‌های ارتباطی، عاطفی و اجتماعی نیز نقش مهمی در کیفیت یادگیری دانش‌آموزان ایفا می‌کنند. در سال‌های اخیر مفهوم «مهارت‌های نرم» به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم شایستگی حرفه‌ای معلمان مطرح شده است. مهارت‌های نرم شامل مجموعه‌ای از توانایی‌های فردی و اجتماعی مانند ارتباط مؤثر، همدلی، مدیریت هیجان، توانایی حل مسئله، کار گروهی، انعطاف‌پذیری و مدیریت تعارض هستند که به افراد کمک می‌کنند در تعامل با دیگران عملکرد مؤثرتری داشته باشند. در محیط آموزشی، این مهارت یاد بگیرند که می‌کنند تا ارتباط سازنده‌تری با دانش‌آموزان برقرار کرده و فضای یادگیری مثبت‌تری در کلاس درس ایجاد کنند. کلاس درس محیطی اجتماعی است که در آن تعاملات انسانی نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری فرآیند یادگیری دارند. دانش‌آموزان زمانی می‌توانند به طور مؤثر یاد بگیرند که در محیطی امن، حمایتگر و مبتنی بر احترام متقابل قرار داشته باشند. ایجاد چنین فضایی تا حد زیادی به مهارت‌های نرم معلم وابسته است. معلمانی که از مهارت‌های ارتباطی و عاطفی بالاتری برخوردار هستند، بهتر می‌توانند نیازهای دانش‌آموزان را درک کرده و شرایطی فراهم کنند که آنان با انگیزه بیشتری در فعالیت‌های آموزشی مشارکت داشته باشند. با وجود اهمیت مهارت‌های نرم در فرآیند آموزش، در بسیاری از نظام‌های آموزشی توجه کافی به این مهارت‌ها صورت نمی‌گیرد. در بسیاری از موارد برنامه‌های تربیت معلم بیشتر بر انتقال دانش تخصصی و مهارت‌های فنی تدریس تمرکز دارند و آموزش مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. این مسئله می‌تواند باعث شود که برخی معلمان علی‌رغم داشتن دانش علمی مناسب، در برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان یا مدیریت تعاملات کلاسی با مشکلاتی مواجه شوند. از سوی دیگر، تغییرات سریع اجتماعی و گسترش فناوری‌های آموزشی نیز ضرورت توجه به مهارت‌های نرم را افزایش داده است. دانش‌آموزان امروزی در محیطی پیچیده و پویا رشد می‌کنند و نیازمند مهارت‌هایی مانند همکاری، ارتباط مؤثر، تفکر انتقادی و حل مسئله هستند. معلمان نقش مهمی در پرورش این مهارت‌ها دارند و برخورداری آنان از مهارت‌های نرم می‌تواند به شکل‌گیری این توانایی‌ها در دانش‌آموزان کمک کند. در بسیاری از کلاس‌های درس مشاهده می‌شود که مشکلاتی مانند کاهش انگیزه تحصیلی، ضعف مشارکت دانش‌آموزان، بروز تعارض‌های رفتاری و افت کیفیت یادگیری وجود دارد. بخشی از این مشکلات می‌تواند

ناشی از ضعف در تعاملات انسانی و ارتباطات آموزشی باشد. در چنین شرایطی، تقویت مهارت‌های نرم معلمان می‌تواند به بهبود روابط آموزشی و ارتقای کیفیت یادگیری کمک کند. بنابراین مسئله اصلی این پژوهش بررسی این موضوع است که مهارت‌های نرم معلمان تا چه اندازه می‌تواند بر بهبود یادگیری دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد و کدام یک از این مهارت‌ها نقش مهم‌تری در ارتقای کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری دارند. شناخت بهتر این مهارت‌ها می‌تواند به برنامه‌ریزان آموزشی، مدیران مدارس و مراکز تربیت معلم کمک کند تا برنامه‌های آموزشی مؤثرتری برای توسعه حرفه‌ای معلمان طراحی کنند و در نهایت زمینه بهبود کیفیت آموزش و یادگیری در مدارس فراهم شود.

۴. ضرورت پژوهش

آموزش و پرورش به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی نقش اساسی در توسعه فردی و اجتماعی افراد دارد. کیفیت عملکرد این نظام تا حد زیادی به توانایی‌ها و شایستگی‌های معلمان وابسته است. معلمان نه تنها مسئول انتقال دانش به دانش‌آموزان هستند، بلکه در شکل‌گیری نگرش‌ها، ارزش‌ها و مهارت‌های اجتماعی آنان نیز نقش مهمی ایفا می‌کنند. از این رو توجه به عوامل مؤثر بر اثربخشی عملکرد معلمان از اهمیت زیادی برخوردار است. در سال‌های اخیر اهمیت مهارت‌های نرم در موفقیت شغلی و اجتماعی افراد مورد توجه بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است. در حوزه آموزش نیز مشخص شده است که مهارت‌هایی مانند ارتباط مؤثر، همدلی، مدیریت هیجان، حل مسئله و کار گروهی می‌توانند تأثیر قابل توجهی بر کیفیت تعاملات آموزشی و میزان یادگیری دانش‌آموزان داشته باشند. معلمانی که از این مهارت‌ها برخوردار هستند، قادرند فضای آموزشی مثبت‌تری ایجاد کرده و انگیزه یادگیری را در دانش‌آموزان تقویت کنند. با وجود این اهمیت، در بسیاری از برنامه‌های آموزشی مربوط به تربیت معلم توجه کافی به آموزش مهارت‌های نرم نمی‌شود. در نتیجه برخی معلمان در مدیریت روابط انسانی در کلاس درس یا ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان با چالش‌هایی مواجه می‌شوند. این مسئله می‌تواند بر کیفیت یادگیری دانش‌آموزان تأثیر منفی بگذارد. از سوی دیگر، پیچیدگی‌های زندگی امروزی و تغییرات سریع اجتماعی ضرورت تقویت مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی در محیط‌های آموزشی را افزایش داده است. دانش‌آموزان برای موفقیت در زندگی آینده نیازمند مهارت‌هایی هستند که علاوه بر دانش علمی، توانایی تعامل مؤثر با دیگران را نیز دربرگیرد. معلمان می‌توانند نقش مهمی در پرورش این مهارت‌ها داشته باشند. بنابراین انجام پژوهش‌هایی که به بررسی نقش مهارت‌های نرم معلمان در بهبود یادگیری دانش‌آموزان می‌پردازد، می‌تواند

به شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش کمک کرده و زمینه ارائه راهکارهای عملی برای ارتقای عملکرد آموزشی معلمان را فراهم سازد.

۵. اهداف پژوهش

- بررسی نقش مهارت‌های نرم معلمان در بهبود یادگیری دانش‌آموزان
- شناسایی مهم‌ترین مهارت‌های نرم مؤثر در فرآیند یاددهی-یادگیری
- بررسی تأثیر مهارت‌های ارتباطی معلمان بر انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان
- تبیین اهمیت تقویت مهارت‌های نرم در ارتقای کیفیت آموزش

۶. سؤالات پژوهش

- مهارت‌های نرم معلمان چه نقشی در بهبود یادگیری دانش‌آموزان دارند؟
- کدام مهارت‌های نرم بیشترین تأثیر را بر کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری دارند؟
- مهارت‌های ارتباطی معلمان چگونه بر انگیزش و مشارکت دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند؟
- تقویت مهارت‌های نرم معلمان چگونه می‌تواند به ارتقای کیفیت آموزش کمک کند؟

۷. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع مطالعات مروری است که با هدف بررسی نقش مهارت‌های نرم معلمان در بهبود یادگیری دانش‌آموزان انجام شده است. در این پژوهش، منابع علمی مرتبط شامل کتاب‌ها، مقالات علمی-پژوهشی و پژوهش‌های منتشر شده در حوزه تعلیم و تربیت، روان‌شناسی تربیتی و مدیریت آموزشی مورد بررسی قرار گرفته است. گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و با استفاده از پایگاه‌های علمی و منابع معتبر انجام شده است. پس از جمع‌آوری منابع، داده‌ها بر اساس محورهای اصلی پژوهش شامل مفهوم مهارت‌های نرم، ابعاد مهارت‌های نرم معلمان و تأثیر این مهارت‌ها بر فرآیند یادگیری دانش‌آموزان مورد تحلیل و دسته‌بندی قرار گرفت. در نهایت با استفاده از روش تحلیل توصیفی، نتایج مطالعات مختلف ترکیب شده و نقش مهارت‌های نرم معلمان در بهبود کیفیت یادگیری دانش‌آموزان تبیین گردید.

۸. یافته های پژوهش

بررسی منابع علمی در حوزه تعلیم و تربیت، روان‌شناسی تربیتی و مدیریت آموزشی نشان می‌دهد که مهارت‌های نرم معلمان نقش مهمی در بهبود کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری و ارتقای عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارند. این مهارت‌ها موجب بهبود تعاملات آموزشی، افزایش انگیزه یادگیری و ایجاد فضای مثبت در کلاس درس می‌شوند. یافته‌های حاصل از مطالعات مختلف نشان می‌دهد که معلمان دارای مهارت‌های نرم بالا قادرند محیط آموزشی مؤثرتری ایجاد کرده و زمینه مشارکت فعال دانش‌آموزان را فراهم سازند. یکی از مهم‌ترین یافته‌ها در پژوهش‌های مربوط به مهارت‌های نرم، تأثیر قابل توجه مهارت‌های ارتباطی معلمان بر یادگیری دانش‌آموزان است. ارتباط مؤثر میان معلم و دانش‌آموز موجب افزایش اعتماد، کاهش اضطراب آموزشی و تقویت مشارکت در فعالیت‌های کلاسی می‌شود. معلمانی که توانایی برقراری ارتباط مناسب با دانش‌آموزان دارند، بهتر می‌توانند مفاهیم درسی را منتقل کرده و فضای تعاملی در کلاس ایجاد کنند. از دیگر یافته‌های مهم پژوهش‌ها، نقش همدلی معلمان در ایجاد محیط یادگیری مثبت است. معلمانی که قادرند احساسات و نیازهای دانش‌آموزان را درک کنند، می‌توانند واکنش‌های مناسب‌تری نسبت به مشکلات آموزشی و رفتاری آنان نشان دهند. این امر باعث می‌شود دانش‌آموزان احساس امنیت و ارزشمندی بیشتری در کلاس درس داشته باشند و با انگیزه بیشتری در فرآیند یادگیری شرکت کنند. مدیریت هیجان نیز از جمله مهارت‌های مهمی است که در عملکرد حرفه‌ای معلمان تأثیرگذار است. کلاس درس محیطی پویا و گاه چالش‌برانگیز است و معلمان باید بتوانند در شرایط مختلف واکنش‌های هیجانی خود را کنترل کنند. معلمانی که از توانایی مدیریت هیجانات برخوردارند، می‌توانند در مواجهه با رفتارهای نامناسب دانش‌آموزان یا مشکلات آموزشی، واکنش‌های منطقی و سازنده‌ای نشان دهند. یکی دیگر از مهارت‌های مهم در فرآیند آموزش، مهارت حل مسئله است. معلمان در طول فعالیت آموزشی با مسائل و چالش‌های مختلفی مواجه می‌شوند که نیازمند تصمیم‌گیری سریع و مناسب است. توانایی تحلیل موقعیت‌ها و انتخاب راهکارهای مناسب می‌تواند به بهبود مدیریت کلاس و افزایش اثربخشی آموزش کمک کند. همچنین مهارت کار گروهی از جمله مهارت‌هایی است که در محیط‌های آموزشی اهمیت زیادی دارد. همکاری میان معلمان، مدیران مدارس و حتی دانش‌آموزان می‌تواند به بهبود کیفیت فرآیند آموزش کمک کند. معلمانی که توانایی کار تیمی دارند، بهتر می‌توانند فعالیت‌های گروهی را در کلاس سازمان‌دهی کرده و مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان را تقویت کنند.

خلاقیت در تدریس نیز از دیگر مهارت‌های نرم مهم برای معلمان است. استفاده از روش‌های متنوع آموزشی و ایجاد فعالیت‌های جذاب در کلاس می‌تواند علاقه دانش‌آموزان به یادگیری را افزایش دهد. معلمانی که از خلاقیت بیشتری برخوردارند، قادرند مفاهیم درسی را به شیوه‌های متنوع و جذاب ارائه دهند و در نتیجه یادگیری عمیق‌تری در دانش‌آموزان ایجاد کنند. انعطاف‌پذیری نیز یکی از ویژگی‌های مهم معلمان موفق است. دانش‌آموزان دارای توانایی‌ها و سبک‌های یادگیری متفاوتی هستند و معلمان باید بتوانند روش‌های آموزشی خود را متناسب با این تفاوت‌ها تنظیم کنند. انعطاف‌پذیری در تدریس به معلمان کمک می‌کند تا شرایط مختلف کلاس را بهتر مدیریت کنند و نیازهای متنوع دانش‌آموزان را در نظر بگیرند. یکی دیگر از یافته‌های پژوهش‌ها، نقش مهارت‌های نرم در افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان است. انگیزش یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت تحصیلی محسوب می‌شود. معلمانی که از مهارت‌های ارتباطی و عاطفی قوی برخوردار هستند، می‌توانند علاقه و انگیزه دانش‌آموزان نسبت به یادگیری را افزایش دهند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که وجود مهارت‌های نرم در معلمان موجب کاهش رفتارهای نامطلوب در کلاس درس می‌شود. زمانی که دانش‌آموزان احساس احترام و حمایت از سوی معلم داشته باشند، احتمال بروز رفتارهای مخرب در کلاس کاهش می‌یابد و فضای یادگیری آرام‌تر و منظم‌تر خواهد بود. از سوی دیگر، مهارت‌های نرم معلمان می‌تواند در ارتقای اعتماد به نفس تحصیلی دانش‌آموزان نیز نقش داشته باشد. معلمانی که با دانش‌آموزان تعامل مثبت دارند و آنان را تشویق می‌کنند، می‌توانند احساس توانمندی و خودکارآمدی را در دانش‌آموزان تقویت کنند. این موضوع موجب می‌شود دانش‌آموزان با اطمینان بیشتری در فعالیت‌های آموزشی مشارکت کنند. نتایج بررسی‌ها همچنین نشان می‌دهد که مهارت‌های نرم معلمان در شکل‌گیری مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان نیز تأثیرگذار است. دانش‌آموزان از طریق مشاهده رفتار معلمان و تعامل با آنان، بسیاری از مهارت‌های اجتماعی مانند احترام، همکاری و مسئولیت‌پذیری را یاد می‌گیرند. بنابراین معلمان می‌توانند به عنوان الگوهای رفتاری مثبت برای دانش‌آموزان عمل کنند. در مجموع، یافته‌های پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مهارت‌های نرم معلمان در ابعاد مختلف فرآیند آموزشی از جمله ایجاد انگیزه، مدیریت کلاس، بهبود تعاملات آموزشی و افزایش کیفیت یادگیری نقش اساسی دارند. بنابراین توجه به آموزش و تقویت این مهارت‌ها در برنامه‌های تربیت معلم و دوره‌های توانمندسازی حرفه‌ای معلمان می‌تواند به ارتقای کیفیت آموزش و بهبود نتایج یادگیری دانش‌آموزان کمک کند.

جدول ۱: مؤلفه های مهارت های نرم معلمان و تأثیر آن ها بر یادگیری دانش آموزان

مؤلفه مهارت نرم	تعریف کوتاه	اثر بر یادگیری دانش آموزان
مهارت ارتباطی	توانایی انتقال مؤثر مفاهیم، گوش دادن فعال و تعامل سازنده با دانش آموزان	افزایش درک مفاهیم، مشارکت فعال در کلاس و کاهش سوء برداشت ها
هوش هیجانی	توانایی شناخت و مدیریت هیجان های خود و دیگران	ایجاد محیط عاطفی امن، افزایش انگیزش و کاهش اضطراب یادگیری
همدلی	درک احساسات، نیازها و شرایط دانش آموزان	تقویت رابطه معلم-دانش آموز و افزایش احساس تعلق به کلاس
مدیریت کلاس	توانایی سازماندهی رفتارها، زمان و فعالیت های آموزشی	افزایش تمرکز، نظم کلاس و فرصت بیشتر برای یادگیری مؤثر
کار تیمی و همکاری	توانایی همکاری با دانش آموزان و همکاران در فعالیت های گروهی	تقویت یادگیری مشارکتی و مهارت های اجتماعی دانش آموزان
حل مسئله و تفکر انتقادی	توانایی تحلیل مسائل آموزشی و ارائه راه حل مناسب	توسعه تفکر انتقادی و توانایی حل مسئله در دانش آموزان
انعطاف پذیری	توانایی تطبیق روش تدریس با نیازها و تفاوت های فردی دانش آموزان	افزایش یادگیری عمیق و پاسخگویی به سبک های مختلف یادگیری
انگیزش بخشی	توانایی ایجاد علاقه و انگیزه در دانش آموزان برای یادگیری	افزایش مشارکت، تلاش تحصیلی و پیشرفت آموزشی

این یافته ها نشان می دهد که توسعه مهارت های نرم در معلمان می تواند نقش مهمی در بهبود فرآیندهای آموزشی و ارتقای کیفیت یادگیری دانش آموزان ایفا کند.

نتیجه گیری

هدف اصلی این پژوهش بررسی نقش مهارت های نرم معلمان در بهبود یادگیری دانش آموزان بود. نتایج حاصل از بررسی منابع علمی نشان داد که مهارت های نرم یکی از عوامل مهم در ارتقای کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری محسوب می شوند. معلمان که علاوه بر دانش تخصصی از مهارت های ارتباطی، عاطفی و اجتماعی مناسبی برخوردار هستند، قادرند محیطی مثبت و حمایتگر در کلاس درس ایجاد کنند که این امر به افزایش انگیزه و مشارکت دانش آموزان در فعالیت های آموزشی منجر می شود. یافته های پژوهش نشان داد که مهارت هایی مانند ارتباط مؤثر، همدلی، مدیریت هیجان، حل مسئله، خلاقیت در تدریس، کار گروهی و انعطاف پذیری از جمله مهم ترین مهارت های نرم معلمان هستند

که می‌توانند بر کیفیت یادگیری دانش‌آموزان تأثیرگذار باشند. این مهارت‌ها موجب بهبود تعاملات آموزشی، کاهش تعارض‌ها و ایجاد فضای یادگیری مثبت در کلاس می‌شوند. همچنین معلمان دارای مهارت‌های نرم قوی می‌توانند تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان را بهتر درک کرده و روش‌های آموزشی متناسب‌تری را به کار گیرند. از سوی دیگر، مهارت‌های نرم معلمان در افزایش انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان نیز نقش مهمی دارند. زمانی که دانش‌آموزان احساس کنند معلم به آنان احترام می‌گذارد و به نیازها و احساساتشان توجه دارد، علاقه بیشتری به یادگیری پیدا می‌کنند و با مشارکت فعال‌تری در فرآیند آموزش حضور می‌یابند. این موضوع می‌تواند به بهبود عملکرد تحصیلی و ارتقای کیفیت یادگیری منجر شود. همچنین نتایج نشان داد که مهارت‌های نرم معلمان در مدیریت کلاس درس نیز اهمیت زیادی دارد. معلمانی که توانایی مدیریت هیجانات، حل تعارض و ایجاد روابط مثبت با دانش‌آموزان را دارند، می‌توانند محیطی آرام و منظم برای یادگیری فراهم کنند. چنین محیطی زمینه تمرکز و یادگیری مؤثر دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان گفت که توجه به مهارت‌های نرم در برنامه‌های تربیت معلم و دوره‌های توسعه حرفه‌ای معلمان ضروری است. آموزش این مهارت‌ها می‌تواند به بهبود عملکرد حرفه‌ای معلمان و ارتقای کیفیت آموزش در مدارس کمک کند. همچنین لازم است مدیران آموزشی و برنامه‌ریزان درسی شرایطی فراهم کنند که معلمان فرصت بیشتری برای تقویت مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی خود داشته باشند. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که توسعه مهارت‌های نرم در معلمان نه تنها موجب بهبود فرآیند یادگیری دانش‌آموزان می‌شود، بلکه به رشد اجتماعی و عاطفی آنان نیز کمک می‌کند. از این رو توجه به این مهارت‌ها باید به عنوان یکی از اولویت‌های مهم در نظام آموزشی مورد توجه قرار گیرد.

منابع

- ابراهیمی قوام، صدیقه. (۱۳۹۵). روان‌شناسی تربیتی. تهران: انتشارات سمت.
- بازرگان، عباس. (۱۳۹۲). روش‌های تحقیق در علوم تربیتی. تهران: سمت.
- دلشاد تهرانی، مصطفی. (۱۳۹۳). تعلیم و تربیت اسلامی. تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- شعبانی، حسن. (۱۳۹۳). مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روش‌ها و فنون تدریس). تهران: سمت.
- شریعتمداری، علی. (۱۳۹۲). اصول و فلسفه آموزش و پرورش. تهران: امیرکبیر.

- شعاری نژاد، علی اکبر. (۱۳۹۰). روان شناسی رشد. تهران: اطلاعات.
- شکوهی، محمدحسن. (۱۳۹۰). تعلیم و تربیت و مراحل آن. تهران: انتشارات رشد.
- سیف، علی اکبر. (۱۴۰۰). روان شناسی پرورشی نوین (روان شناسی یادگیری و آموزش). تهران: انتشارات دوران.
- علاقه بند، علی. (۱۳۹۱). مبانی نظری و اصول مدیریت آموزشی. تهران: سمت.
- غلامعلی لواسانی، مسعود. (۱۳۹۵). انگیزش و هیجان در آموزش. تهران: سمت.
- کریمی، یوسف. (۱۳۹۴). روان شناسی تربیتی. تهران: ارسباران.
- کدیور، پروین. (۱۳۹۶). روان شناسی تربیتی. تهران: سمت.
- خورشیدی، حسن و شریفی، طاهره. (۱۳۹۴). مدیریت کلاس درس. تهران: انتشارات رشد.
- حسینی، سید محمد و احمدی، علی. (۱۳۹۷). مبانی آموزش و پرورش. تهران: انتشارات دانشگاهی.
- یارمحمدیان، محمدحسین. (۱۳۹۱). اصول مدیریت آموزشی. تهران: سمت.